

Spoedmeting Risico en Crisisbarometer Dreigingsniveau Terrorisme Nederland

21 december 2023

In opdracht van de Nationaal Coördinator
Terrorisbestrijding en Veiligheid (NCTV)

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Datum

21 december 2023

Opdrachtgever

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

Auteurs

Suzanne Brookman
Sarah Bruijn
Femke Konings
Gwendolyn van Straaten
Frank ten Doeschot

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Achtergrond en doel	5
1.2	Uitvoering van het onderzoek en onderzoeksverantwoording	5
1.3	Presentatie van de cijfers	6
2	Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen	8
2.1	Vertrouwen in de overheid	9
2.2	Ingeschatte waarschijnlijkheid risico's en dreigingen	10
2.3	Kennis risico's en dreigingen	13
2.4	Ernst gebeurtenissen	14
2.5	Zorgen over risico's en dreigingen	17

2.6	Zorgen over eigen veiligheid en die van naasten	19
2.7	Uitkomsten open antwoorden zorgen over risico's en dreigingen voor nationale veiligheid	21
3	Dreigingsniveau	25
3.1	Bekendheid met verschillende dreigingsniveaus	26
3.2	Kennis van het huidige dreigingsniveau	27
3.3	Ervaren belang vaststellen dreigingsniveau	28
3.4	Op de hoogte van het veranderde dreigingsniveau	29
3.5	Gevoel van veiligheid bij verhoogd dreigingsniveau	30

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doel

De Risico- en Crisisbarometer (RCB) wordt tweemaal per jaar in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding en Veiligheid (NCTV) uitgevoerd. Doel is om inzicht te krijgen in de zorgen, angsten en gevoelens over veiligheid in Nederland, en het vertrouwen dat inwoners van Nederland hebben in het optreden van de overheid bij rampen en crises. Sinds 2022 wordt de RCB uitgevoerd door I&O Research.

Maatschappelijke context

In december 2023 heeft de NCTV het dreigingsniveau terrorisme in Nederland verhoogd van niveau 3 (aanzienlijk) naar niveau 4 (substantieel). Om erachter te komen wat de verhoging van dit dreigingsniveau doet met de perceptie van inwoners, heeft NCTV aan I&O Research gevraagd een spoedpeiling van de RCB uit te voeren. Deze spoedpeiling is een verkorte peiling van de RCB, aangevuld met een aantal extra vragen over de bekendheid met het verhoogde dreigingsniveau terrorisme in Nederland.

Halverwege oktober 2023 laaide het conflict tussen Israël en Hamas weer op. Deze oorlog is bij het schrijven van het rapport nog steeds gaande. Halverwege februari 2022 begon de oorlog in Oekraïne. Deze oorlog is bij het schrijven van het rapport nog steeds gaande. De uitkomsten van de huidige en voorgaande metingen moeten dan ook in het licht van deze situatie worden bekeken.

1.2 Uitvoering van het onderzoek en onderzoeksverantwoording

Doelgroep & steekproef

De doelgroep van dit onderzoek zijn inwoners van Nederland van 18 jaar en ouder. Voor dit onderzoek is een gestratificeerde steekproef getrokken uit het I&O Research Panel van 3.000 inwoners, op de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht, opleiding, migratieachtergrond en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023. Aan het onderzoek hebben 1.019 panelleden meegedaan. Dit is een respons van 40 procent.

Benadering deelnemers onderzoek

De dataverzameling is uitgevoerd tussen 18 december 9.00 uur en 19 december 9.00 uur. De geselecteerde panelleden zijn door middel van een neutrale uitnodigingsmail gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. Hierin stond zowel de naam van de opdrachtgever (NCTV) als het onderwerp van het onderzoek **niet** genoemd. Hierdoor zijn personen niet vooraf beïnvloed in hun antwoorden en is selectieve respons voorkomen.

Weging en marges

Op de data is een weging (op randtotalen) toegepast op de achtergrondkenmerken: leeftijd, geslacht, opleiding, migratieachtergrond, stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023 en regio (op basis van de Nielsen 4-indeling van het CBS). De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee komen de verhoudingen in de steekproef op deze achtergrondkenmerken overeen met de werkelijke verhoudingen onder de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheidsinterval van 99 procent (significantieniveau van 0,01). Er is voor dit hogere betrouwbaarheidsniveau gekozen, omdat er relatief veel verschillen – ook tussen metingen onderling – worden getoetst. Door strenger te toetsen wordt het risico om verschillen onterecht als significant aan te merken kleiner. Bij een netto steekproef van $n=1.019$ en een uitkomst van 40 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 4,0 procent. Dit wil zeggen dat met 99 procent zekerheid kan worden gesteld dat de uitkomst in de gehele populatie tussen 46,0 en 54,0 procent ligt.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen - en huishoudensteekproeven op een traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com - tegoed of een donatie aan een goed doel.

1.3 Presentatie van de cijfers

In sommige gevallen tellen percentages niet op tot 100 procent. Dit komt door afrondingsverschillen. Bij sommige vragen waren meerdere antwoorden mogelijk. Dit staat bij de figuurtitels vermeld.

Niet elke vraag is aan elke respondent gesteld, daardoor kan het aantal personen dat een vraag heeft ingevuld, afwijken van het totaal ($n= 1.019$).

---

¹ De omliggende gemeente zijn Amstelveen, Diemen, Ouder-Amstel, Landsmeer, Schiedam, Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Nederlek, Ridderkerk, Barendrecht, Albrandswaard, Leidschendam, Voorburg, Rijswijk, Wassenaar en Wateringen.

Bij die vragen is in de figuurtitel beschreven wat de percentagebasis is, en het aantal personen dat de vraag heeft beantwoord.

Wanneer we in dit onderzoek spreken over inwoners van Nederland, doelen we op een representatieve groep inwoners van 18 jaar en ouder. We gaan bij sommige vragen in op regionale verschillen. De indeling die we hier hanteren is: de drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag) en omliggende gemeenten¹, het Westen (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht) exclusief de drie grote steden, het Noorden (Groningen, Friesland, Drenthe), het Oosten (Overijssel, Gelderland, Flevoland), en het Zuiden (Zeeland, Noord-Brabant en Limburg).

Beschrijving van trends

Dit is de vijfde meting van de vragen van de RCB uitgevoerd door I&O Research. Bijlage A geeft een overzicht van alle eerder uitgevoerde barometers. Onderzoeksbureau Motivaction voerde de barometers vóór 2022 uit, en maakte hierbij gebruik van het StemPunt - panel. Vanwege de overstap van Motivaction naar I&O Research als uitvoerder van de RCB, kunnen de resultaten van de metingen vóór 2022 niet een-op-een worden vergeleken met de metingen van 2022, en kan niet worden bepaald of de verschillen tussen de jaren ook daadwerkelijk significant zijn.

Er zijn wel tijdreeksen weergegeven van de vragen uit de voorgaande metingen van Motivaction die overeenkomen met de vragen in de metingen uitgevoerd door I&O Research. Dit is gedaan om een indicatie van trends of afwijkingen te kunnen weergeven.

Omdat een overzichtelijke weergave van alle RCB-metingen niet mogelijk is, is in het presenteren van de trends in dit rapport een selectie gemaakt van metingen. We vergelijken de huidige meting (december 2023) met de voorgaande twee metingen (najaar 2023 en voorjaar 2023) en de voorjaarsmeting 2019 (maart). De voorjaarsmeting 2019 van de RCB uitgevoerd door de voorgaande uitvoerder (Motivaction) beschouwen we als '0-meting'. De metingen uit 2023 worden in de figuren en tabellen aangeduid met jaartal en cijfers '1' (voorjaarsmeting) en '2' (najaarsmeting). Het cijfer '3' staat voor deze extra spoedmeting (december 2023).

De spoedmeting 2023 en de najaarsmeting 2023 kunnen een-op-een vergeleken worden. Die geven we weer in een staafdiagram, waarbij we met driehoekjes aangeven wat de significante verschillen zijn. Een grijs driehoekje omlaag staat voor een significante afname. Een zwart driehoekje omhoog staat voor een significante toename.

Berekening trendbreuk

In de voorgaande meting (najaar 2023) is een tweetal gebeurtenissen in de lijst met zeventien gebeurtenissen inhoudelijk gewijzigd. Dit geldt voor 'spanningen tussen bevolkingsgroepen' en 'economische dreigingen'. In bijlage B is te zien hoe deze twee gebeurtenissen zijn gewijzigd. We hebben in de dataverzameling gebruikgemaakt van een splitrun: naast de nieuw geformuleerde gebeurtenissen, hebben we een parallelmeting mee laten lopen met de oorspronkelijke categorieën.

In dit rapport nemen we de nieuwe formulering van de twee gebeurtenissen als uitgangspunt. De uitkomsten in de voorgaande metingen hebben we herberekend met behulp van omrekenfactoren, zodat we deze kunnen vergelijken met de huidige meting. Deze cijfers wijken hierdoor af van eerder gepubliceerde cijfers over deze meetjaren. Dit geldt dus alleen voor de uitkomsten van 'spanningen tussen bevolkingsgroepen' en 'economische dreigingen'. In voorgaande metingen is voor de volgende vraag ook een omrekenfactor berekend:

- Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid?
- In bijlage C zijn deze omrekenfactoren weergegeven.

Leeswijzer

Het rapport is ingedeeld in de volgende hoofdstukken:

Hoofdstuk 2. Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen

De eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaat over de mate van vertrouwen van inwoners in de overheid. Daarna gaan we in op zorgen, waarschijnlijkheid, kennis en ernst ten aanzien van zeventien mogelijke risico's en dreigingen in Nederland.

Hoofdstuk 3. Dreigingsniveau Terrorisme Nederland

Dit hoofdstuk gaat in het verhoogde dreigingsniveau terrorisme. In welke mate zijn inwoners op de hoogte van het verhoogde dreigingsniveau en wat doet dit met hun perceptie van de veiligheid?

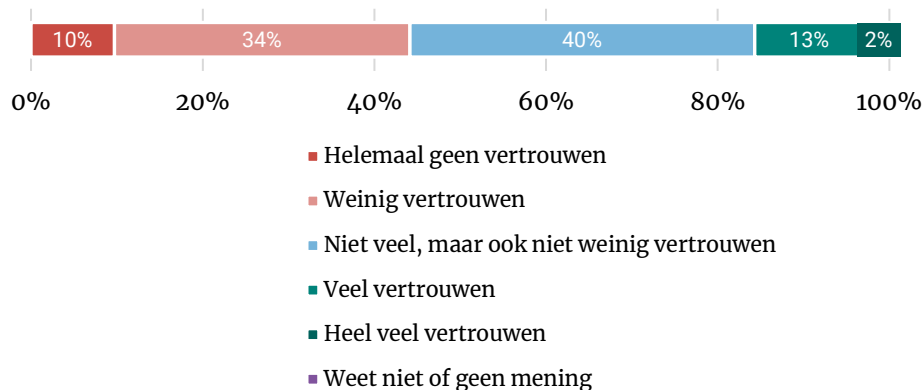
2 Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen

2.1 Vertrouwen in de overheid

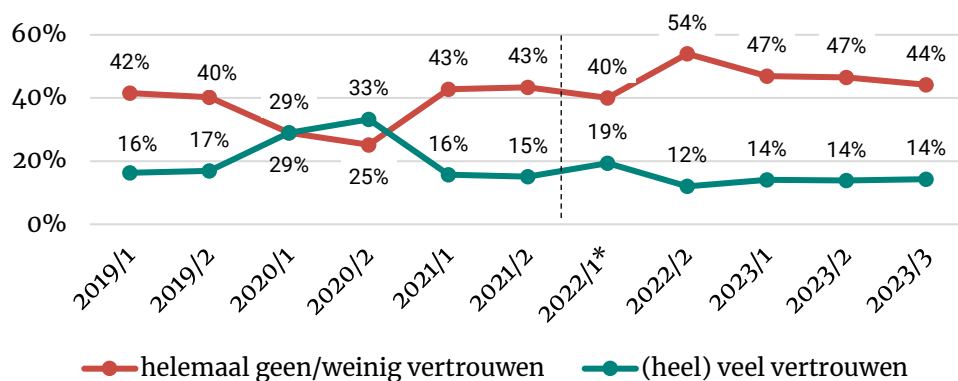
Figuur 2.1 - Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (2023/3)

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Figuur 2.2 - Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (trend)

Basis: alle inwoners van Nederland

* De vraagstelling komt weer overeen met de vraagstelling in de metingen van 2019-2021. In de meting 2022/1 was eenmalig het woordje 'landelijke' toegevoegd in de vraagstelling: Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de landelijke overheid?

Bijna de helft heeft weinig tot helemaal geen vertrouwen in de overheid

Inwoners van Nederland kregen de volgende vraag voorgelegd: 'Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid?' Ruim vier op de tien inwoners (44%) hebben weinig tot helemaal geen vertrouwen in de overheid. Vier op de tien hebben niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen in de overheid (40%). Veertien procent heeft wel (heel) veel vertrouwen in de overheid.

Vertrouwen in de overheid gelijk aan voorjaar 2023

Figuur 2.2 laat de ontwikkeling zien van helemaal geen en weinig vertrouwen en (heel) veel vertrouwen in de overheid. De uitkomsten van de metingen tot en met 2021 zijn herberekend middels omrekenfactoren om ze zo vergelijkbaar te maken met de metingen uitgevoerd door I&O Research.

In de twee metingen van 2020 was er een stijging zichtbaar in het vertrouwen van inwoners van Nederland in de overheid. Dit vertrouwen daalde in 2021 terug naar het niveau van 2019. Tussen de eerste en de tweede meting van 2022 is een daling zichtbaar van 19 procent naar 12 procent van de bevolking die (heel) veel vertrouwen in de overheid heeft. Tegelijkertijd steeg het aandeel inwoners dat weinig of helemaal geen vertrouwen heeft in de overheid, van 40 procent naar 54 procent. Het aandeel dat helemaal geen of weinig vertrouwen heeft, is tussen 2022 en 2023 weer iets afgenomen, van 54 naar 47 procent. Het beeld van de huidige meting (2023/3) is gelijk aan de vorige twee metingen die ook in 2023 zijn uitgevoerd.

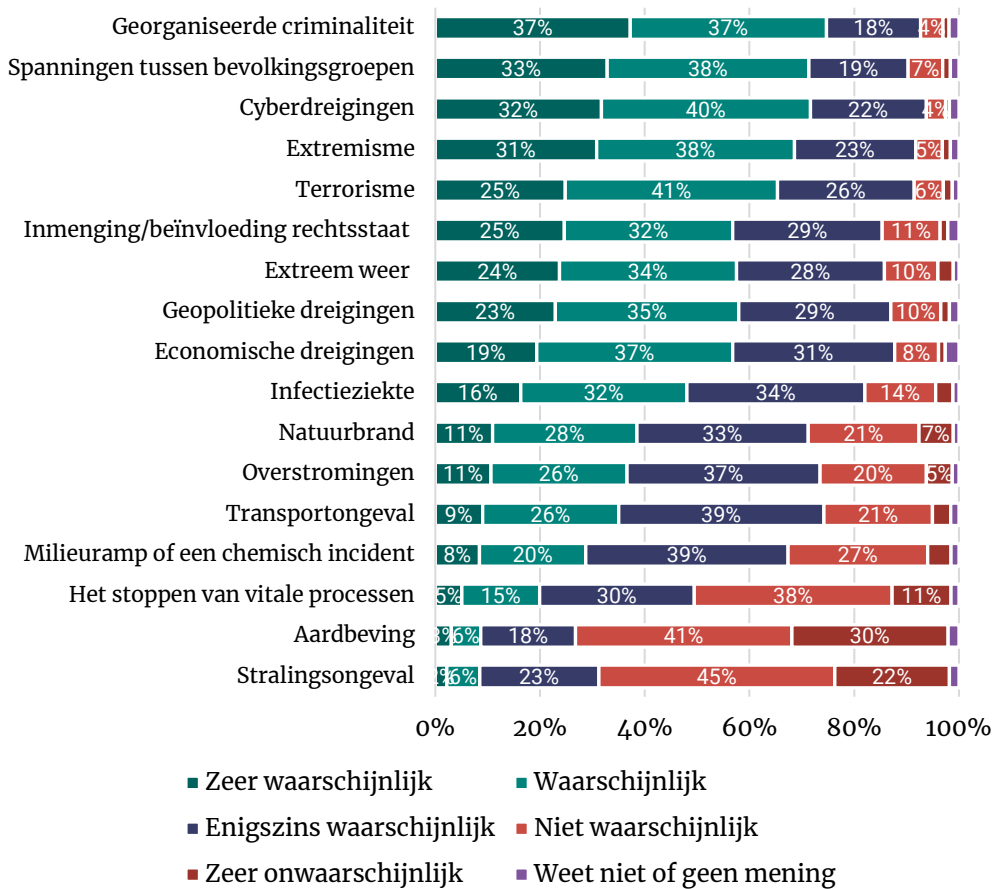
Na de vraag over hoeveel vertrouwen men heeft in de overheid, is aan respondenten de open vraag gesteld 'Waarover maak je je zorgen, als je denkt aan risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?' De uitkomsten van deze vraag komen terug in paragraaf 2.7.

2.2 Ingeschatte waarschijnlijkheid risico's en dreigingen

Figuur 2.3 - Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet.

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Inwoners zien cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit als meest waarschijnlijk

Bijna vier op de tien (37%) zien het als het zeer waarschijnlijk dat georganiseerde criminaliteit zich voordoet in Nederland. Een derde acht spanningen tussen bevolkingsgroepen (33%), cyberdreigingen (32%) en extremisme (31%) als zeer waarschijnlijk. Het zich voordoen van stralingsongevallen (2%) en aardbevingen (3%) zien inwoners als minst waarschijnlijk.

Regionale verschillen

Er zijn verschillen tussen regio's in hoe waarschijnlijk inwoners de verschillende gebeurtenissen inschatten. De meest opvallende verschillen zijn:

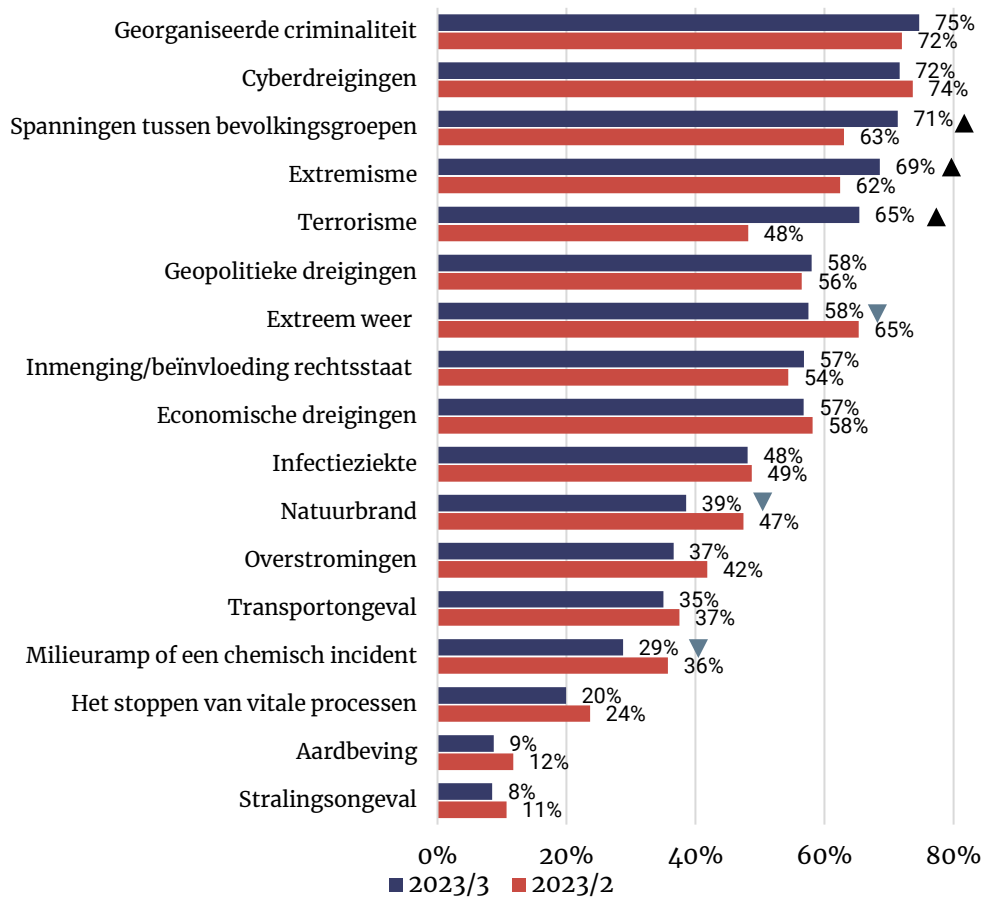
- In de regio Noord acht 25 procent het waarschijnlijk of zeer waarschijnlijk dat een aardbeving zich voordoet. Dit is hoger dan in regio West (4%), regio Oost (7%) en in de drie grote steden (10%).
- In de regio Oost acht men natuurbranden vaker onwaarschijnlijk (35%) dan in regio West (22%).

Ontwikkeling waarschijnlijkheid risico's en dreigingen

Figuur 2.4 - Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet. (% (zeer) waarschijnlijk)

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Meer inwoners achten terrorisme in Nederland waarschijnlijk

Ten opzichte van de vorige meting is er een sterke toename te zien van het aantal inwoners dat een terroristische aanslag in Nederland waarschijnlijk of zeer waarschijnlijk acht. Dit steeg van 48 procent naar 65 procent. Daarnaast zijn er stijgingen te zien bij de waarschijnlijkheid van extremisme (van 62% naar 69%) en bij spanningen tussen bevolkingsgroepen (van 63% naar 71%).

Er zijn ook dalingen te zien. Ten opzichte van de vorige meting verwachten minder inwoners extreem weer, een natuurbrand of een chemisch incident.

De top-2 is niet gewijzigd. Net als in de vorige meting schatten inwoners de kans op het voordoen van georganiseerde criminaliteit en cyberdreigingen het meest waarschijnlijk in. Driekwart (75%) ziet georganiseerde criminaliteit als (zeer) waarschijnlijk en zeven op de tien (72%) achten cyberdreigingen (zeer) waarschijnlijk.

Top-5 waarschijnlijkheid gebeurtenissen vergelijking voorgaande metingen

Tabel 2.1 - Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid.

Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet. (top-5, gebaseerd op % (zeer) waarschijnlijk)

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/3	2023/2	2023/1	2019/1*
Eerste	Georganiseerde criminaliteit	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen
Tweede	Cyberdreigingen	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
Derde	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Extreem weer	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Terrorisme
Vierde	Extremisme	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Geopolitieke dreigingen	Extreem weer
Vijfde	Terrorisme	Extremisme	Extremisme	Extremisme

*Georganiseerde criminaliteit in 2019 niet gevraagd

Hoge waarschijnlijkheid georganiseerde criminaliteit en cyberdreigingen door de jaren heen

In Tabel 2.1 staan per meetmoment de vijf gebeurtenissen waarvan inwoners het (zeer) waarschijnlijk achten dat deze zich voordoen. In bijlage F staat het totale overzicht.

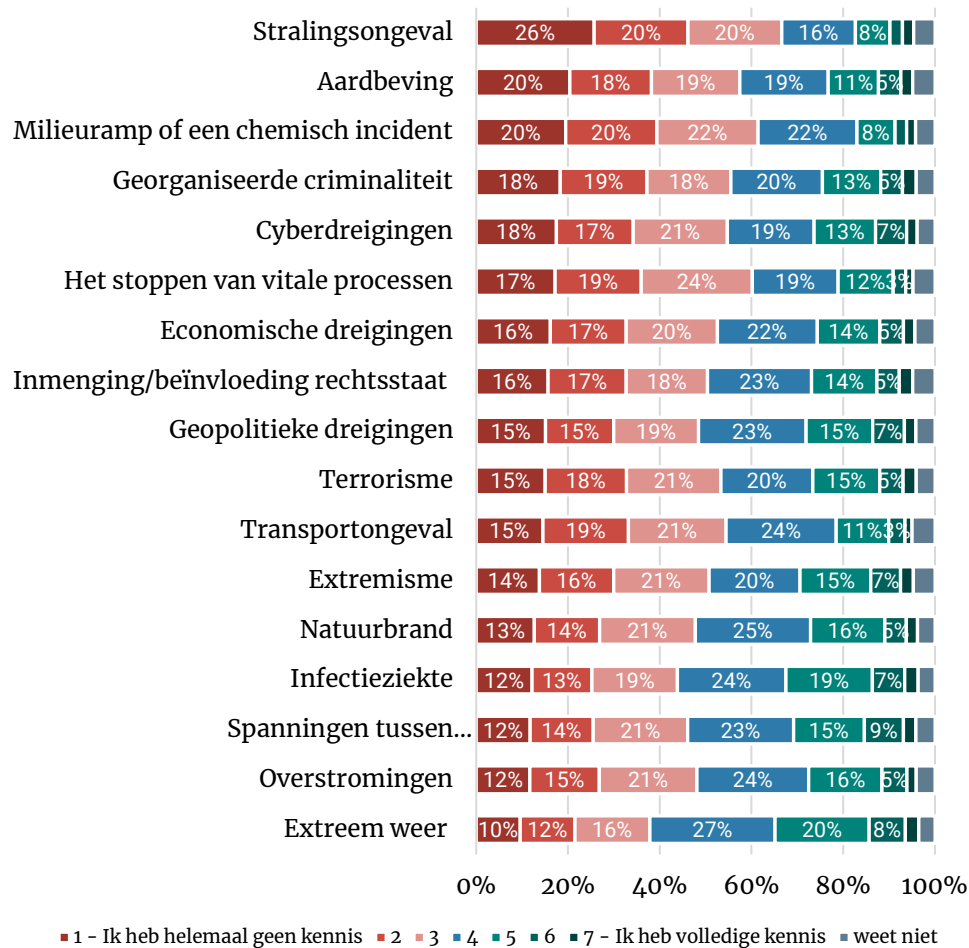
Hierin zijn zowel een aantal overeenkomsten als verschuivingen te zien. Cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit vormen de top-2 in de drie metingen van 2023. In de voorjaarsmeting van 2019 werd georganiseerde criminaliteit nog niet uitgevraagd. Cyberdreigingen werden dat jaar als meest waarschijnlijk geacht.

In de huidige meting acht 71 procent van de inwoners de kans op spanningen tussen bevolkingsgroepen (zeer) waarschijnlijk en deze gebeurtenis staat daarmee op de derde plek van waarschijnlijkheid. In de andere metingen van 2023 en in het voorjaar van 2019 stond deze gebeurtenis ook in de top-5. In de huidige meting staat extremisme op de vierde plek van waarschijnlijkheid. In de eerdere twee metingen in 2023 en de voorjaarsmeting van 2019 stond dit nog op de vijfde plek. Op plek 5 staat terrorisme. In de vorige twee metingen van 2023 stond terrorisme niet in de top-5, in het voorjaar van 2019 nam dit de derde plek in.

2.3 Kennis risico's en dreigingen

Figuur 2.5 - Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid? Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Algemene kennisniveau afgenomen

Inwoners van Nederland is per risico en dreiging gevraagd hoe ze hun kennis inschatten, op een schaal van 1 (helemaal geen kennis) tot en met 7 (volledige kennis). Figuur 2.5 toont dit overzicht. Per risico en dreiging ligt het gemiddelde kennisniveau van inwoners tussen de 2,8 (stralingsongeval) en 3,8 (extreem weer).

Ruim een derde zegt veel kennis te hebben van extreem weer

Ongeveer een derde van de inwoners geeft aan veel tot volledige kennis (tussen de 5 en 7) te hebben van extreem weer (31%) en infectieziekten (29%). Ruim een kwart zegt veel tot volledige kennis te hebben van spanningen tussen bevolkingsgroepen (27%) en extremisme (25%). Inwoners geven aan de minste kennis (cijfer 1: helemaal geen kennis) te hebben van:

- 1 stralingsongevallen (26%);
- 2 aardbevingen (20%);
- 3 milieuramp of een chemisch incident (20%).

Regionale verschillen

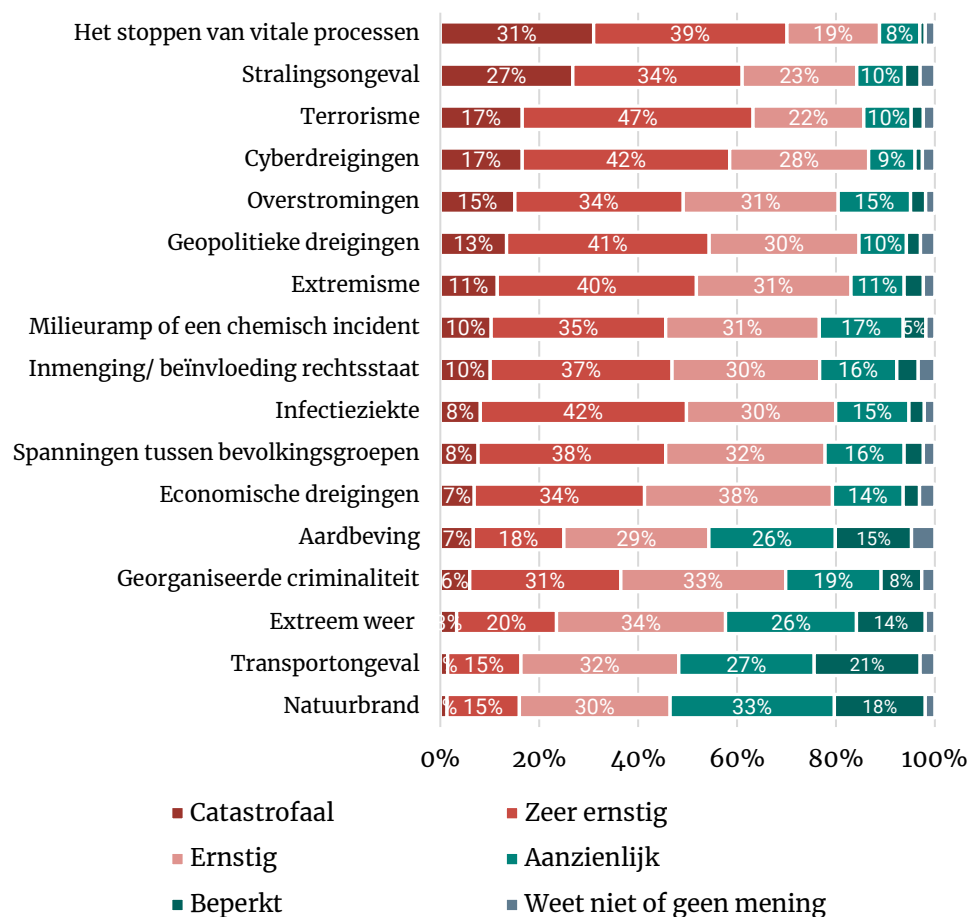
- In regio Noord schat men het eigen kennisniveau over aardbevingen hoger in dan in de regio Oost en de regio West.
- In de regio Zuid geeft 19 procent van de inwoners aan veel kennis te hebben over infectieziekten. Dat is lager dan in de regio's Noord, West en de drie grote steden.

2.4 Ernst gebeurtenissen

Figuur 2.6 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Inwoners zien het stoppen van vitale processen als meest ernstig voor de samenleving

Inwoners schatten in dat het stoppen van vitale processen en stralingsongevallen het meest ernstig zijn voor de Nederlandse samenleving. (Bijna) drie op de tien denken dat het stoppen van vitale processen en stralingsongevallen catastrofaal zullen zijn voor de samenleving. Vier op de tien (39%) schatten in dat het stoppen van vitale processen zeer ernstig is, een derde (34%) schat een stralingsongeval als zeer ernstig.

Extreem weer, een transportongeval en natuurbranden zien inwoners als minst ernstig voor de Nederlandse samenleving. Extreem weer ziet 23 procent als zeer ernstig tot catastrofaal. Voor een natuurbrand en een transportongeval heeft 16 procent dit beeld. Ook aardbevingen zien inwoners als minder ernstig voor de Nederlandse samenleving. Een kwart (25%) ziet dit als zeer ernstig of catastrofaal.

Regionale verschillen

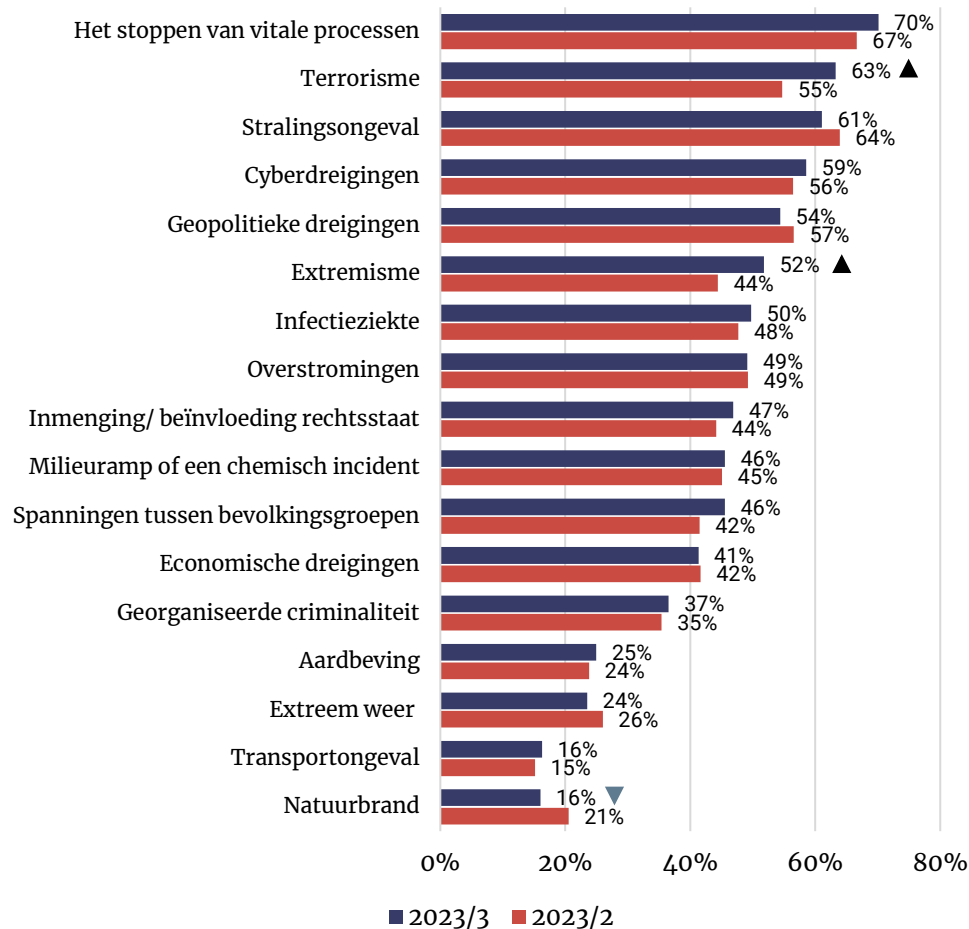
In de drie grote steden denkt men vaker dan in de regio Zuid dat de gevolgen van een overstroming zeer ernstig of catastrofaal zullen zijn (61% versus 42%).

Ernst gebeurtenissen vergelijking voorgaande meting

Figuur 2.7 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (%catastrofaal/zeer ernstig)

Basis: alle inwoners van Nederland

Stoppen vitale processen en terrorisme meest ernstig

In Figuur 2.7 is te zien dat de top-5 gebeurtenissen die het meest catastrofaal of zeer ernstig worden geschat gelijk is gebleven aan de vorige meting. Wel is er binnen de top-5 een verschuiving te zien. Meer inwoners bestempelen de gevolgen van terrorisme als zeer ernstig of catastrofaal (+8 procentpunt), waardoor deze nu de tweede plek inneemt.

Daarnaast is er een verschil te zien in de geschatte ernst van extremisme. In de vorige meting schatten ruim vier op de tien inwoners extremisme als zeer ernstig dan wel catastrofaal in (44%). In deze meting is dit ruim de helft (52%).

Het aandeel dat het catastrofaal of zeer ernstig vindt als natuurbranden zich voor zouden doen is licht gedaald ten opzichte van de vorige meting (van 21% naar 16%).

Top-5 ernst gebeurtenissen

Tabel 2.2 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (Top-5 % zeer ernstig/ catastrofaal)

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/3	2023/2	2023/1	2019/1*
Eerste ernst	Het stoppen van vitale processen	Het stoppen van vitale processen	Het stoppen van vitale processen	Terrorisme
Tweede ernst	Terrorisme	Stralingsongeval	Stralingsongeval	Stralingsongeval
Derde ernst	Stralingsongeval	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Extremisme
Vierde ernst	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen	Terrorisme	Het stoppen van vitale processen
Vijfde ernst	Geopolitieke dreigingen	Terrorisme	Cyberdreigingen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Stoppen van vitale processen blijft als meest catastrofaal/zeer ernstig

Tabel 2.2 toont van de drie metingen in 2023 en van de meting van voorjaar 2019 de top 5 gebeurtenissen die het meest ernstig zijn voor de Nederlandse samenleving volgens inwoners. In bijlage G staat het totale overzicht.

De gebeurtenissen in de top vijf ‘hoe ernstig is het voor de Nederlandse samenleving als deze gebeurtenissen zich voor zouden doen’ van de huidige meting is gelijk aan de najaars- en voorjaarsmeting van 2023. Het stoppen van vitale processen zien inwoners nog steeds als meest ernstig voor de samenleving. In de voorjaarsmeting van 2019 schatten inwoners het stoppen van vitale processen relatief gezien minder ernstig in. Deze stond toen op de vierde plek.

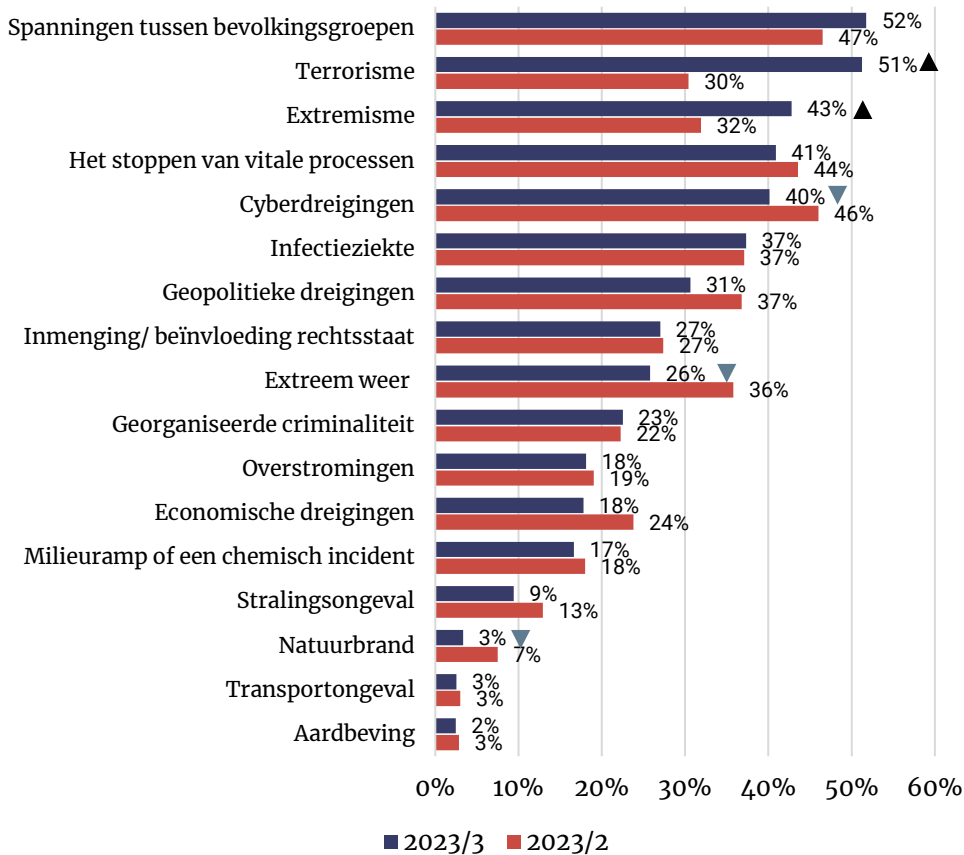
De ernst van terrorisme schatten inwoners tijdens eerdere de metingen van 2023 lager in dan in de huidige meting. In de spoedmeting komt dit op de tweede plek, achter het stoppen van vitale processen. In de najaarsmeting was dit nog plek 5. In 2019 schatten de inwoners de gevolgen van een terroristische aanslag het meest ernstig in.

Stralingsongeval komt nu terug op de derde plek, terwijl dit voorheen op plek twee stond. Cyberdreigingen staan, net als tijdens de najaarsmeting 2023, op de vierde plek. De top-5 wordt compleet gemaakt door geopolitieke dreigingen. Deze gebeurtenis is licht gezakt in de rangordening (van plek 3 naar plek 5).

2.5 Zorgen over risico's en dreigingen

Figuur 2.8 - Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen om maakt Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Spanningen tussen bevolkingsgroepen en terrorisme grootste zorgen
 Op dit moment maken inwoners zich de meeste zorgen over spanningen tussen bevolkingsgroepen (52%) en terrorisme (51%). Op de derde plaats staat extremisme met 43 procent. De zorgen om terrorisme en extremisme zijn sterk gestegen sinds de vorige meting in augustus/september 2023. De potentiële gebeurtenissen rondom extreem weer, cyberdreigingen en natuurbranden zijn daarentegen minder vaak gekozen in de zorgen top-5.

Top-5 zorgen vergelijking voorgaande metingen

Tabel 2.3 – Top-5 gebeurtenissen waar men zich het meeste zorgen over maakt*

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/3	2023/2	2023/1	2019/1**
Eerste zorg	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Terrorisme
Tweede zorg	Terrorisme	Cyberdreigingen	Het stoppen van vitale processen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
Derde zorg	Extremisme	Het stoppen van vitale processen	Cyberdreigingen	Extremisme
Vierde zorg	Het stoppen van vitale processen	Infectieziekte	Infectieziekte	Cyberdreigingen
Vijfde zorg	Cyberdreigingen	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Extreem weer

*In voorgaande metingen van 2021 en 2019 kregen inwoners van Nederland de mogelijkheid om drie antwoorden te geven.

**Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd.

Inwoners maken zich relatief meer zorgen om terrorisme en extremisme

Tabel 2.3 laat zien dat er verschuivingen zijn in de gebeurtenissen waar inwoners zich zorgen over maken. Zie bijlage H voor het totale overzicht.

Net als in het voorjaar en het najaar van 2023 maken inwoners zich het meeste zorgen om spanningen tussen bevolkingsgroepen. In het voorjaar van 2019 stond dit op de tweede plek. Naar verhouding maken steeds meer inwoners zich zorgen om terrorisme. In de huidige meting staat terrorisme op de tweede plek, in de vorige metingen in 2023 stond dit niet in de top-5. In het voorjaar van 2019 stond terrorisme op de eerste plek.

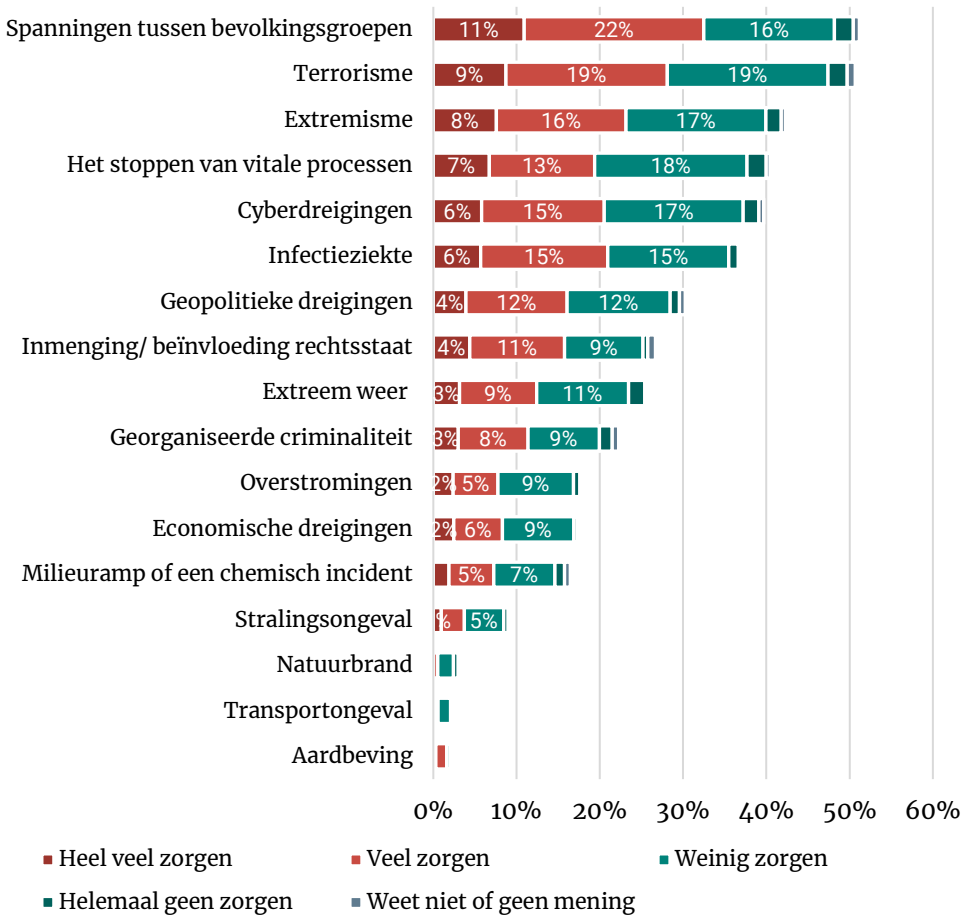
Ook om extremisme zijn inwoners naar verhouding zich meer zorgen gaan maken. In de huidige meting staat extremisme op de derde plek, net als in 2019. In de vorige twee metingen stond extremisme niet in de top-5.

Om het stoppen van vitale processen (plek 4) en cyberdreigingen (plek 5) maken inwoners zich ook zorgen. Deze gebeurtenissen stonden de vorige metingen in 2023 ook in de top-5, maar op een iets hogere plek.

2.6 Zorgen over eigen veiligheid en die van naasten

Figuur 2.9 - Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? Je krijgt hier de risico's en dreigingen te zien waar jij je de meeste zorgen over maakt (maximaal 5) Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Meeste zorgen om eigen veiligheid als het gaat om spanningen tussen bevolkingsgroepen en terrorisme

Aan inwoners is *per gebeurtenis in de persoonlijke top-5* algemene zorgen, gevraagd in hoeverre ze zich zorgen maken om de eigen veiligheid en die van hun vrienden en familie. Deze uitkomsten zijn herberekend naar het aandeel in de totale populatie.

Figuur 2.9 geeft weer hoe groot het percentage van alle inwoners is dat zich zorgen maakt om de eigen veiligheid en die van hun vrienden en familie.

Inwoners van Nederland maken zich de meeste zorgen om de gevolgen voor zichzelf, familie en vrienden wanneer het gaat over spanningen tussen bevolkingsgroepen (32%). Ruim een kwart (28%) maakt zich zorgen over terrorisme en 23 procent over extremisme. Een vijfde maakt zich (heel) veel zorgen om infectieziekten en cyberdreigingen (beide 21%).

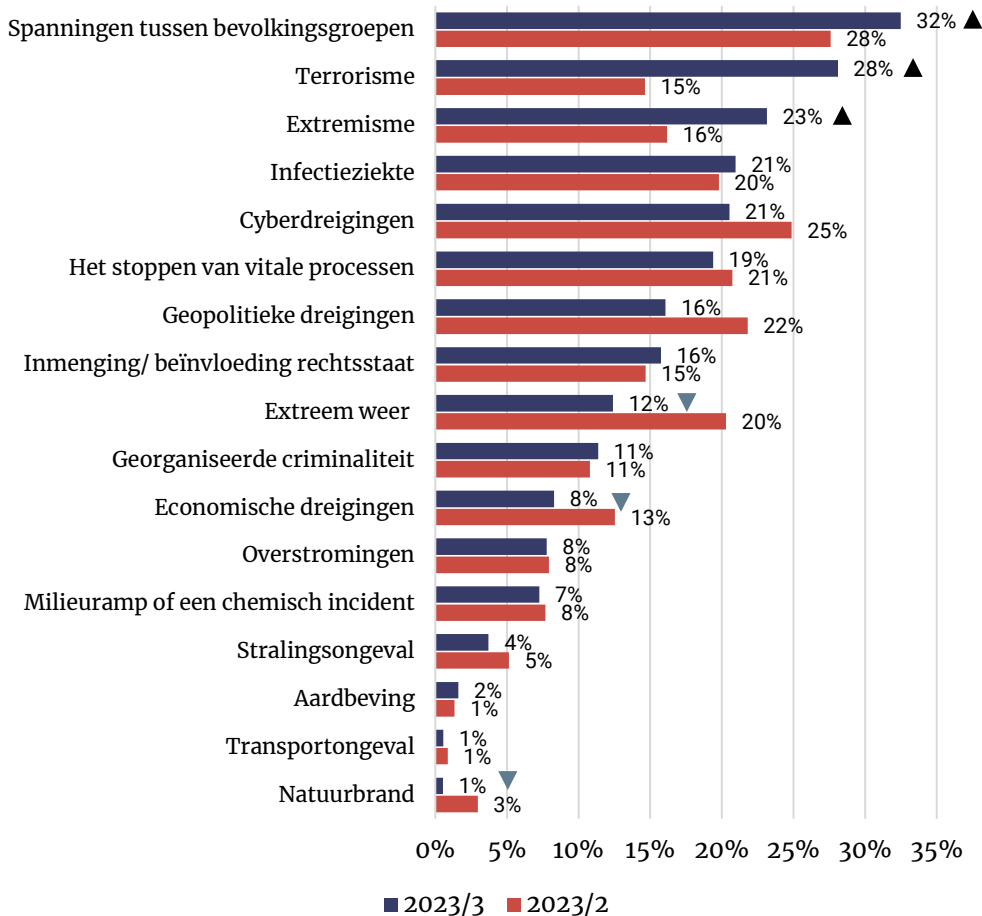
Bij aardbevingen (2%), natuurbranden (1%), en transportongevallen (1%) zijn inwoners het minst bezorgd over de eigen veiligheid en die van hun naasten.

Zorgen om eigen veiligheid en die van naasten in vergelijking vorige meting

Figuur 2.10 - Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? Je krijgt hier de risico's en dreigingen te zien waar jij je de meeste zorgen over maakt (% (heel) veel zorgen)

Basis: alle inwoners van Nederland

Inwoners maken zich meer zorgen over eigen veiligheid door de potentiële gebeurtenissen op het gebied van terrorisme en spanningen tussen bevolkingsgroepen

In vergelijking met de vorige meting (aan het einde van de zomer 2023) maken inwoners zich vaker zorgen over de veiligheid van zichzelf en hun naasten als het gaat over terrorisme (28%) en extremisme (23%). Vooral de zorg voor de persoonlijke veiligheid als gevolg van een terroristische aanslag is sterk gestegen: +13 procentpunt. Daarnaast zien we ook een stijging bij het onderwerp spanningen tussen bevolkingsgroepen. Op dit moment maakt 32 procent van de inwoners zich zorgen over de veiligheid van zichzelf of naasten als gevolg van de spanningen. Dit is 5 procentpunt hoger dan bij de vorige meting.

De zorgen over de gevolgen van extreem weer voor de veiligheid van zichzelf of van naasten, nam af (van 20% naar 12%). Net als het aantal inwoners dat zich zorgen maakt over economische dreigingen (van 13% naar 8%) voor zichzelf of de naasten.

Termen als Palestina (5 keer genoemd in alle open antwoorden) en Gaza (11 keer genoemd in alle open antwoorden) komen maar zeer beperkt in de open antwoorden voor.

Sommige respondenten noemen Rusland ook als algemene zorg voor de nationale veiligheid (39 keer genoemd *zonder de term oorlog*). Bij deze respondenten gaat het om de algemene dreiging die van Rusland uitgaat. Door sommige respondenten wordt specifiek cyberdreiging genoemd:

- *‘Toename van de invloed Rusland.’*
- *‘Ontregelen nationale computersystemen door hackers uit Rusland.’*

De termen **aanslag(en)** komen in totaal 95 keer voor in de open antwoorden. Hiermee staat deze term op de tweede plek van termen die het vaakst genoemd zijn door respondenten. Dit is in lijn met andere uitkomsten in deze Risico- en Crisisbarometer. In de open antwoorden is terug te zien dat de spanningen tussen Israël en Palestina een rol spelen in deze zorg.

- *‘Aanslagen, vooral uit rechtsextremistische hoek of juist van jihadi’s die het “opnemen” voor de Palestijnen.’*
- *‘Aanslagen als protest tegen Israël, maar ook tegen de Palestijnen.’*
- *‘Het feit dat het bijna gewoon lijkt te zijn dat er vrijwel dagelijks aanslagen worden gepleegd en er mensen worden neergestoken of geschoten en dat dit vaak door zeer jeugdige personen wordt gedaan.’*
- *‘Aanslagen door bepaalde groepen op mensen en gebouwen.’*

Antwoorden die specifiek betrekking hebben op terrorisme komen minder vaak voor in de open antwoorden dan de algemene term aanslag(en). De termen ‘terreur, terrorisme of terroristische komen in totaal 60 keer voor.

In deze antwoorden wordt terrorisme vaak in het algemeen genoemd, maar er komen ook verschillende vormen van terrorisme terug: zowel van extreem rechts en extreem links als moslimterrorisme:

- *‘Terrorisme vanuit extreme hoeken en moslimextremisme.’*
- *‘Terrorisme zoals extreem rechts, extreem links of moslimterrorisme.’*

Zorgen over toename spanningen en polarisatie in de samenleving

Andere belangrijke thema’s die voorkomen in de open antwoorden hebben te maken met ‘**rechts**’/‘**rechtse**’ (78 keer genoemd) en ‘**polarisatie**’ (48 keer genoemd).

Rechts wordt in de open antwoorden voornamelijk gelinkt aan ‘extreem’, zowel in algemene zin als gericht op de nieuwe regering.

- *‘Extreemrechts dat genormaliseerd wordt.’*
- *‘Niet alleen dreiging vanuit extreme Islam organisaties, maar nu ook vanuit extreemrechts.’*
- *‘Regering met ultra rechts’*
- *‘Gevolgen voor justitie en veiligheid als er een extreem rechtse regering komt.’*

Sommige respondenten noemen zowel de dreiging van extreem rechts als extreem links waar ze zich zorgen over maken.

- *‘Extremistische groeperingen, zowel rechtse als linkse.’*
- *‘Terrorisme zoals extreem rechts, extreem links of moslimterrorisme.’*

Polarisatie wordt over het algemeen als algemene term genoemd, namelijk de *polarisatie in de maatschappij of samenleving*.

- *‘De polarisatie van het volk. Mensen worden steeds harder i.p.v. dat ze daadwerkelijk met elkaar in gesprek gaan.’*

Enkele respondenten linken polarisatie ook aan de politiek:

- *‘De alsmaar door de politiek opgeroepen polarisatie en niet bezig zijn met gezamenlijk bezig zijn voor de burger.’*

Antwoorden die raakvlakken hebben met de term ‘polarisatie’ zijn zorgen om de houding van en spanningen tussen mensen in de samenleving.

- *‘Het gedrag van de mensen om ons heen. Ze zijn egoïstischer, meer op zichzelf.’*
- *‘De tweedeling in de maatschappij wordt steeds groter, hierdoor voelen steeds meer mensen zich niet meer aangesloten in onze maatschappij. Dit kan leiden tot verkeerd gedrag, waarbij de overheid overal de schuld van krijgt.’*
- *‘Ik maak me zorgen om het gedrag van mensen. De mensheid verhard, meer asociaal gedrag.’*

Zorgen over immigratie en asiel

Uit de woordenwolk wordt ook duidelijk dat zorgen over immigratie en asiel een rol spelen als het gaat om de nationale veiligheid. Het gaat hierbij om de termen ‘asiel’ en ‘asielzoekers’, ‘immigranten’ en ‘immigratie’ en ‘vluchtelingen’. In totaal komen deze termen 120 keer voor in de open antwoorden. Men maakt zich zorgen over een te grote toestroom, dan wel van vluchtelingen, asielzoekers of immigranten in het algemeen.

Deze toestroom kan volgens de respondenten problemen zorgen, zowel op het vlak van openbare orde als huisvesting, als dat we in Nederland te weinig kunnen bieden.

- *‘Vluchtelingen uit Oekraïne nemen ruimte in onze maatschappij, die er eigenlijk niet is.’*
- *‘Enorme komst buitenlanders, los van echte vluchtelingen en de kosten en overlast die dat met zich meebrengt.’*
- *‘Te veel migratie. Extra woningdruk en voor zorg en onderwijs.’*
- *‘Asielinstroom. Deze is nu jaar op jaar hoog en Ter Apel lijdt er zwaar onder. Maar voor deze instroom en de na reizigers worden niet voldoende woningen gebouwd. En voor onze eigen jeugd en ouderen ook niet.’*

Verschillen met vorige meting

De vorige meting is uitgevoerd in augustus – september 2023. In bijlage D staan de gebruikte codes. Er blijkt, ten opzichte van deze meting een verschuiving te zijn in de spontaan genoemde zorgen met betrekking tot de nationale veiligheid die mensen hebben.

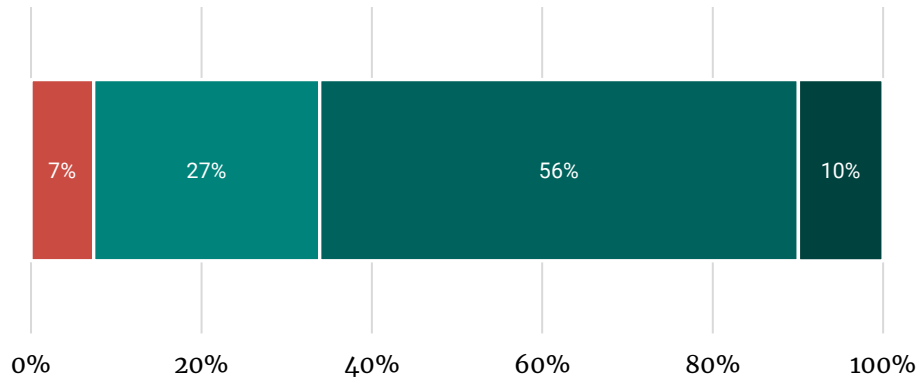

3 Dreigingsniveau

3.1 Bekendheid met verschillende dreigingsniveaus

Figuur 3.1 - In hoeverre ben je bekend met de verschillende dreigingsniveaus?
Basis: alle inwoners van Nederland

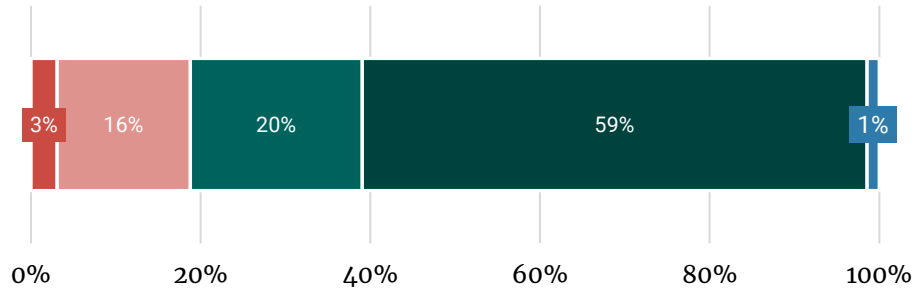
- Ik wist niet dat Nederland verschillende dreigingsniveaus heeft
- Ik weet dat Nederland verschillende dreigingsniveaus heeft, maar ik weet niet wat de verschillende dreigingsniveaus inhouden
- Ik weet dat Nederland verschillende dreigingsniveaus heeft, en ik weet enigszins wat de verschillende dreigingsniveaus inhouden
- Ik weet dat Nederland verschillende dreigingsniveaus heeft, en ik weet goed wat de verschillende dreigingsniveaus inhouden

Negen op de tien inwoners weten dat er verschillende dreigingsniveaus zijn

93 procent van de inwoners geeft aan te weten dat Nederland verschillende dreigingsniveaus hanteert; 7 procent wist dit niet. Ruim de helft van de inwoners (56%) geeft aan bekend te zijn met het feit dat Nederland verschillende dreigingsniveaus hanteert en *enigszins* te weten wat ze inhouden. Een kwart weet wel van het bestaan van de dreigingsniveaus maar *niet* wat ze inhouden. Een op de tien inwoners geeft aan *goed* te weten wat de verschillende dreigingsniveaus inhouden.

3.2 Kennis van het huidige dreigingsniveau

Figuur 3.2 – Nederland kent vijf dreigingsniveaus. Wat is volgens jou op dit moment het vastgestelde dreigingsniveau? Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

- 1. Minimaal: Een terroristische aanslag in of tegen Nederland is niet waarschijnlijk
- 2. Beperkt: Er bestaat een kleine kans op een terroristische aanslag in of tegen Nederland
- 3. Aanzienlijk: Een terroristische aanslag in of tegen Nederland is voorstelbaar
- 4. Substantieel: De kans op een terroristische aanslag in of tegen Nederland is reëel
- 5. Kritiek: Een terroristische aanslag in of tegen Nederland is op handen

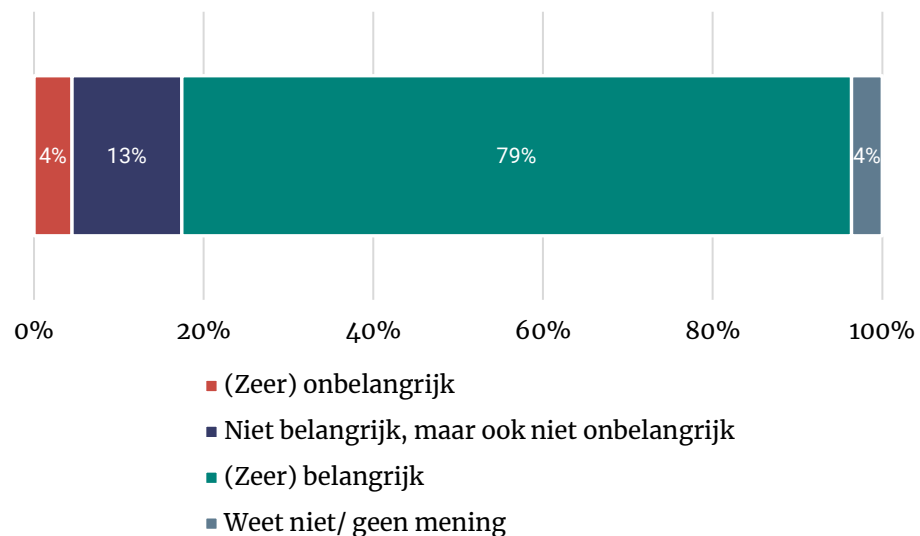
Zes op de tien inwoners noemen het correcte dreigingsniveau

Op de vraag wat op dit moment het vastgestelde dreigingsniveau is geven zes op de tien inwoners het juiste antwoord, namelijk niveau 4 (substantieel). De overige inwoners noemen een te laag niveau. Een op de vijf denkt dat het niveau 3 is (20%) en 16% denkt dat het huidige vastgestelde niveau, niveau 2 is.

3.3 Ervaren belang vaststellen dreigingsniveau

Figuur 3.3 - In hoeverre vind je het belangrijk of onbelangrijk dat de overheid een dreigingsniveau vaststelt?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

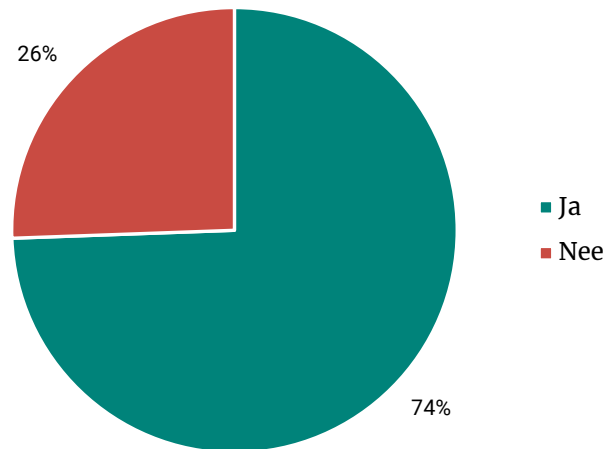
Acht op de tien inwoners vinden het belangrijk dat er een dreigingsniveau vastgesteld wordt

Verreweg de meeste Nederlanders vinden het belangrijk of zeer belangrijk dat de overheid een dreigingsniveau vaststelt (79%). Vier procent geeft aan het (zeer) onbelangrijk te vinden. De rest staat er neutraal in of geeft aan het niet te weten.

3.4 Op de hoogte van het veranderde dreigingsniveau

Figuur 3.4 - Ben je op de hoogte van deze verandering in het dreigingsniveau?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Driekwart op de hoogte van verandering in dreigingsniveau

Inwoners kregen de volgende tekst voorgelegd: *Op 12 december is het dreigingsniveau in Nederland verhoogd van 3 (aanzienlijk) naar 4 (substantieel): De kans op een terroristische aanslag in of tegen Nederland is reëel.* Vervolgens werd gevraagd of ze op de hoogte waren van deze verandering. Driekwart geeft aan inderdaad te hebben gehoord over de wijziging en een kwart niet.

Regionale verschillen

In de drie grote steden geeft 80 procent van de inwoners aan op de hoogte te zijn van de verhoging van het dreigingsniveau. Dat is significant hoger dan in de drie noordelijke provincies, waar 64 procent aangeeft op de hoogte te zijn.

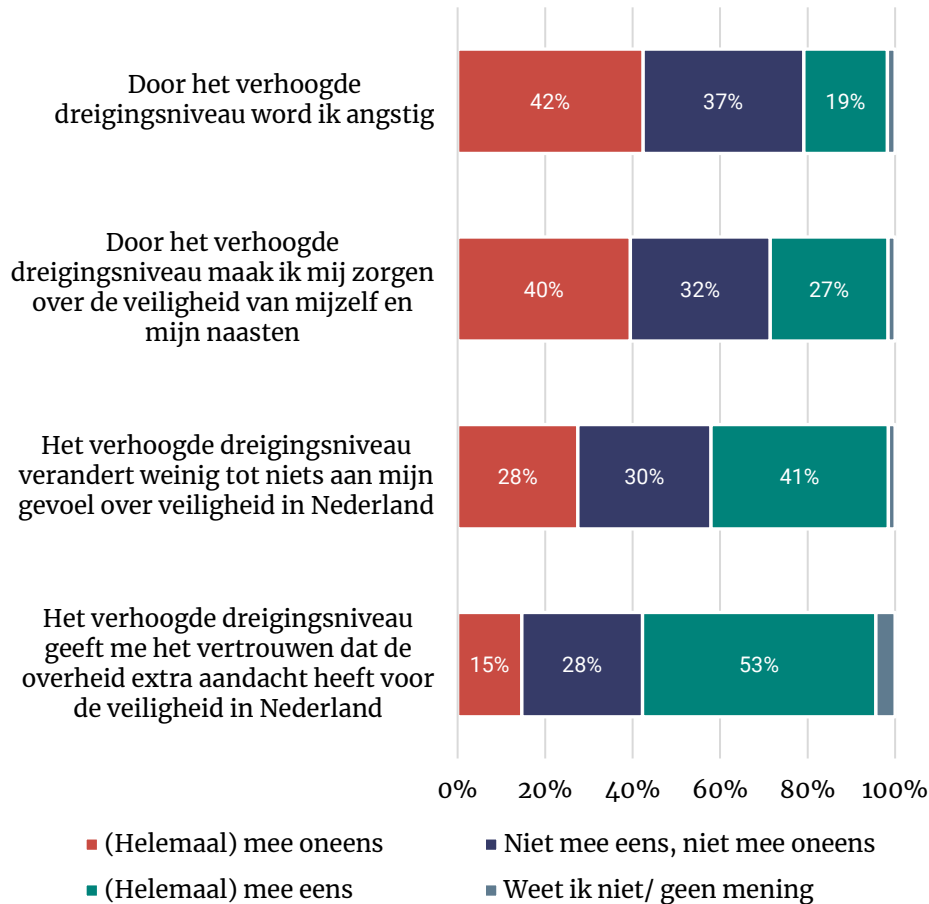
Invloed kennis op waarschijnlijkheid terrorisme, extremisme en spanningen tussen bevolkingsgroepen

Inwoners die op de hoogte waren van het verhoogde dreigingsniveau achten het ook vaker (zeer) waarschijnlijk dat een terrorisme gebeurtenis zich voordoet in Nederland (68% versus 57%), dat er extremisme is in Nederland (72% versus 60%) en dat er spanningen zijn tussen bevolkingsgroepen (74% versus 64%). Inwoners die op de hoogte waren van de verhoging van het dreigingsniveau geven ook aan meer kennis te hebben van deze drie onderwerpen dan inwoners die niet op de hoogte waren.

Inwoners die hadden gehoord dat het dreigingsniveau verhoogd was, geven daarnaast vaker aan dat dat de gevolgen van een terroristische aanslag zeer ernstig of catastrofaal zullen zijn, dan degenen die niet op de hoogte waren (68% versus 51%). Hetzelfde geldt voor de gevolgen van extremisme (54% versus 45%). Bij de inschatting van de gevolgen van spanningen tussen bevolkingsgroepen is geen verschil te zien.

3.5 Gevoel van veiligheid bij verhoogd dreigingsniveau

Figuur 3.5 - Kun je aangeven in welke mate je het eens of oneens bent met de volgende stellingen? Basis: alle inwoners van Nederland (n=1.019)

Een kwart van de Nederlanders maakt zich zorgen over veiligheid van zichzelf en de naasten door de verhoging van het dreigingsniveau. Circa een op de vijf inwoners geeft aan zich angstig te voelen wanneer men denkt aan het verhoogde dreigingsniveau (19%). Een twee keer zo grote groep (42%) geeft aan dat dit niet zo is.

Ruim een kwart maakt zich zorgen over de veiligheid van zichzelf en zijn of haar naasten (27%) als gevolg van het verhoogde dreigingsniveau. Vier op de tien geven juist aan dat het verhoogde dreigingsniveau weinig tot niets verandert aan hun gevoel over de veiligheid van Nederland (41%).

Voor ruim de helft van de inwoners (53%) geeft het verhoogde dreigingsniveau het vertrouwen dat de overheid extra aandacht heeft voor de veiligheid in Nederland.

Bijlage A Overzicht barometers

Meting	Nummer	Doorlooptijd	Respons	Uitvoerder
1. Voorjaar 2019	2019/1	14 maart – 18 maart	838	Motivaction
2. Najaar 2019	2019/2	10 december – 14 december	818	Motivaction
3. Zomer 2022	2020/1	31 augustus – 7 september	806	Motivaction
4. Najaar 2020	2020/2	10 december – 16 december	803	Motivaction
5. Voorjaar 2021	2021/1	29 april – 4 mei	824	Motivaction
6. Najaar 2021	2021/2	20 oktober – 31 oktober	812	Motivaction
7. Voorjaar 2022	2022/1	22 april – 6 mei	2.290	I&O Research
8. Najaar 2022	2022/2	5 oktober – 19 oktober	5.863	I&O Research
9. Voorjaar	2023/1	22 maart – 3 april	1.558	I&O Research
10. Najaar 2023	2023/2	25 augustus – 11 september	5.037	I&O Research
11. Spoedpeiling 2023	2023/3	18 en 19 december	1.019	I&O Research

Bijlage B Naamswijziging gebeurtenissen

Tot en met voorjaarsmeting 2023	Vanaf najaarsmeting 2023
11 Spanningen tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld door het opnemen van meer vluchtelingen of migranten, de inburgering van deze groepen, grotere verschillen en toegenomen spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen, wat tot geweld kan leiden)	11 Spanningen tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld door kansenongelijkheid, toenemende verschillen in inkomen en vermogen, door grote stromen vluchtelingen en migranten of door grote meningsverschillen over klimaatverandering, opwekken van zonne-/windenergie en stikstof, wat tot agressie en geweld kan leiden)
16 Economische bedreigingen (financiële dreigingen, bijvoorbeeld hoge werkloosheid, grote financiële instellingen die niet meer kunnen bestaan door te hoge schulden, oplopende staatsschuld of het instorten van de beurs)	16 Economische dreigingen (zoals ongewenste afhankelijkheid van andere landen, bijvoorbeeld op gebied van energie en grondstoffen. Of ongewenste buitenlandse invloed in bedrijven door overnames, of spionage en diefstal van kennis en technologie)

Bijlage C Berekening omrekenfactoren

Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
Helemaal geen vertrouwen	11,1%	Helemaal geen vertrouwen	12,0%	
Weinig vertrouwen	28,9%	Weinig vertrouwen	51,6%	
Niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen	40,7%			
Veel vertrouwen	17,0%	Veel vertrouwen	29,5%	
Heel veel vertrouwen	2,3%	Heel veel vertrouwen	2,4%	
Weet niet of geen mening	0,0%	Weet niet/geen mening	4,5%	
TOTAAL	100,0%		100,0%	
Weinig + helemaal geen vertrouwen	40,0%	Weinig + helemaal geen vertrouwen	63,6%	0,63
Veel + heel veel vertrouwen	19,3%	Veel + heel veel vertrouwen	32,0%	0,60

Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet. Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Zeer onwaarschijnlijk	1,40%	1,76%	1,26
Niet waarschijnlijk	7,45%	8,20%	1,10
Enigszins waarschijnlijk	24,96%	25,93%	1,04
Waarschijnlijk	31,83%	34,64%	1,09
Zeer waarschijnlijk	33,39%	28,37%	0,85
Weet niet of geen mening	0,97%	1,11%	1,14

Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet.

Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Zeer onwaarschijnlijk	1,82%	1,89%	1,04
Niet waarschijnlijk	14,94%	8,65%	0,58
Enigszins waarschijnlijk	34,16%	29,72%	0,87
Waarschijnlijk	29,37%	34,17%	1,16
Zeer waarschijnlijk	18,67%	23,98%	1,28
Weet niet of geen mening	1,05%	1,59%	1,52

Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
1 - Ik heb helemaal geen kennis	11,30%	12,29%	1,09
2	14,30%	13,45%	0,94
3	19,67%	19,79%	1,01
4	24,65%	26,03%	1,06
5	15,93%	16,77%	1,05
6	8,61%	7,74%	0,90
7 - Ik heb volledige kennis	3,02%	2,16%	0,72
Weet ik niet	2,51%	1,77%	0,70

Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?

Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
1 - Ik heb helemaal geen kennis	12,85%	16,10%	1,25
2	15,36%	16,02%	1,04
3	20,46%	20,99%	1,03
4	22,74%	23,26%	1,02
5	16,34%	13,19%	0,81
6	7,30%	7,26%	0,99
7 - Ik heb volledige kennis	2,32%	1,46%	0,63
Weet ik niet	2,63%	1,72%	0,65

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Beperkt (niet zo ernstig)	3,77%	5,84%	1,55
Aanzienlijk (redelijk ernstig)	16,94%	15,24%	0,90
Ernstig	35,77%	35,84%	1,00
Zeer ernstig	34,91%	33,76%	0,97
Catastrofaal (rampzalig)	6,67%	7,75%	1,16
Weet niet of geen mening	1,95%	1,58%	0,81

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Beperkt (niet zo ernstig)	3,00%	4,60%	1,53
Aanzienlijk (redelijk ernstig)	12,69%	14,67%	1,16
Ernstig	36,65%	37,03%	1,01
Zeer ernstig	36,24%	34,70%	0,96
Catastrofaal (rampzalig)	9,23%	6,95%	0,75
Weet niet of geen mening	2,19%	2,05%	0,94

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen over maakt.
Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	55,78%	53,49%	0,96
Genoemd	44,22%	46,51%	1,05

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen over maakt.
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	72,11%	76,21%	1,06
Genoemd	27,89%	23,79%	0,85

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen?
Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Helemaal geen zorgen	2,10%	2,38%	1,14
Weinig zorgen	14,64%	15,94%	1,09
Veel zorgen	18,58%	19,71%	1,06
Heel veel zorgen	8,18%	7,88%	0,96
Weet niet of geen mening	0,72%	0,59%	0,82
Niet in top-5	55,78%	53,49%	0,96

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Helemaal geen zorgen	0,99%	1,39%	1,40
Weinig zorgen	11,01%	9,78%	0,89
Veel zorgen	10,79%	8,68%	0,80
Heel veel zorgen	4,54%	3,87%	0,85
Weet niet of geen mening	0,56%	0,07%	0,13
Niet in top-5	72,11%	76,21%	1,06

Bijlage D Uitkomsten open antwoorden zorgen over risico's en dreigingen voor nationale veiligheid

Veelgenoemde termen met toelichting codes

Codes	Toelichting codes
1. Klimaatverandering & Natuur	Klimaat (als term) / Milieu(rampen)/natuur (als term) /ecologische crisis / Co2 / teveel stikstof / stikstofcrisis / stikstofprobleem / milieu (als term) / klimaatactivisme / teveel geld naar klimaat / teveel aandacht voor milieu / verontreiniging natuur / schade aan natuur / Stikstof (als term) / stikstofbeleid (als term) / polarisatie door stikstof / gezeur rondom stikstof / overdreven gedoe stikstof (voor- en tegenstanders) / klimaatverandering / vervuiling aarde / klimaatcrisis / biodiversiteit / ecologie / droogte / overstroming / klimaatramp / bosbranden / natuurrampen / milieuramp / milieuvervuiling / dierenwelzijn / duurzaamheid / grondstoffentekort / watersnood / watertekort / weer extremen
2. Oorlog	oorlog algemeen/oorlog in Oekraïne / (derde / 3e / 3 de) wereldoorlog / nucleaire oorlog / oorlogsdreiging / burgeroorlog / kernoorlog / atoomoorlog / atoombom / bomaanslagen / drone aanvallen
3. Immigratie	Immigranten/immigratie/vluchtelingen / asielzoekers / asielbeleid / vreemdelingen / illegalen / buitenlanders / omvolking / migranten / gelukszoekers / asiel / asielinstroom/ asielcrisis / asielproblematiek / buitenlandse mensen / emigratie / immigratiebeleid / vluchtelingeninstroom

4. Economie (negatief)	Slechte economische situatie/recessie/ economische crisis / bank crisis / financiële crisis / alles duur, duurder / armoede / inkomensongelijkheid / onbetaalbaar / armoedebestrijding / bankencrisis / sociale ongelijkheid / kloof arm en rijk / schulden / kapitalisme in negatieve zin / inflatie / inkomen / kosten levensonderhoud / pensioenszekerheid /pensioen / armoedegrens / koopkracht / AOW te laag/ arbeidsmarktkrapte / belastingdruk / benzineprijzen, brandstofprijzen / betaalbaarheid, graaiflatie / kansen op arbeidsmarkt / prijsstijging
5. Criminaliteit	criminaliteit (losse term) / onderwereld / drugs(oorlog) / drugscriminaliteit / (moco)maffia / (georganiseerde) misdaad / jeugdcriminaliteit / criminalisering / bendes / inbraak / diefstal / wapens en messen op zak / steekincidenten
6. Rusland	Poetin / Putin / Rusland
7. Oekraïne	Oekraïne / Ukraine / Oorlog in Oekraïne
8. Overheid prestatie (negatief)	tekortschieten overheidsbeleid/ wanbeleid overheid /bemoeienis overheid/privacyschending door overheid/besluiteloosheid/vertrouwen in overheid/corruptie overheid/bureaucratie overheid/liegende overheid / nationale politieke onrust / bezorgdheid politieke partijen / toeslagenaffaire / bezuinigingen op ministeries of organisaties / Groningen aardbeving en vergoedingen / ondermijning, bedreiging, aantasting democratie / BBB zorgen / ondermijnen democratie / te lage straffen (van rechters) / geen daadkracht van overheid / verdeeldheid in politiek / instabiele politiek / versplintering politiek / onbetrouwbaarheid politieke leiders / gebrek slagvaardigheid politiek / bestuur van Nederland / corrupte politici / falende overheid / korte termijn visie politici / nieuwe verkiezingen, kabinet, regering
9. Verharding samenleving	intolerantie /verharding van de samenleving/ gebrek normen en waarden/ individualisering / discriminatie / racisme / egoïsme / gebrek aan respect / verloedering maatschappij / geen respect voor politie, politici, hulpverleners / kloof in de samenleving, tussen mensen / onrust in de samenleving / geen gezag aanvaarden / verhuftering / ordeverstoring / sociale onrust / cancel cultuur / verruwing / hardheid / verharding / individualistisch / mentaliteit / afname verdraagzaamheid / asociaal gedrag / haat homo's / ieder voor zich / normvervaging / vreemdelingenhaat
10. Terrorisme	Islamitisch terrorisme/ extremistische aanslagen / terreur / terreurbeweging

Toelichting bij de totstandkoming van codes: wanneer men de ‘oorlog tussen Rusland en Oekraïne’ noemt, is zowel de code ‘oorlog’ als de code ‘Rusland’ als de code ‘Oekraïne’ opgenomen in de tabel. ‘Rusland’ wordt niet altijd gecombineerd met ‘oorlog’, maar ook met ‘internationale invloed’. Dan heeft de reactie naast de code ‘Rusland’ ook de code ‘internationale invloed’. Hiervoor hebben we gekozen om te laten zien dat ‘Rusland’ vaak concreet opgeschreven wordt als men zorgen benoemd.

Cyberveiligheid staat op de 14^e plek van genoemde zorgen. Onder deze code vallen de volgende genoemde termen: cyberdreigingen (algemeen, andere landen) / cyberveiligheid / digitale criminaliteit / hacken / cyber / cyberaanval / cyber onveiligheid / cybercriminaliteit / digitale dreiging / internetcriminaliteit / spionage / cybercrime / computerveiligheid / deepfakess / digi aanvallen

Bijlage E Overzicht uitgevraagde gebeurtenissen

- 1. Overstromingen** (bijvoorbeeld vanuit zee of een rivier, of het doorbreken van dijken)
- 2. Extreem weer** (zoals een zware storm, een hittegolf, gladheid door ijzel, sneeuwstorm)
- 3. Natuurbrand** (zoals een bosbrand of een heidebrand)
- 4. Aardbeving**
- 5. Milieuramp of een chemisch incident** (zoals een olieramp, een ongeval met chemische bedrijven, lekkage van chemicaliën in water, in de bodem, en in het grondwater)
- 6. Infectieziekte (bij mens en dier)** (zoals een virus of besmetting door bacteriën bij veel mensen of dieren die de gezondheid van mensen of dieren bedreigt)
- 7. Stralingsongeval** (zoals een ongeluk in een kerncentrale waarbij radioactief materiaal vrijkomt)
- 8. Transportongeval** (zoals een ernstig ongeluk op het spoor of op de weg, in de scheepvaart of met een vliegtuig)
- 9. Het stoppen van vitale processen** (zoals langdurig geen elektriciteit, geen gas, geen drinkwater, geen internet of telefoon)
- 10. Cyberdreigingen** (inbreken in essentiële computersystemen. Dit zorgt voor digitale aanvallen op organisaties en het verstoren van noodzakelijke voorzieningen, zoals energie, water of ons

betalingssysteem, of de diefstal van staatsgeheimen, persoonsgegevens en intellectueel eigendom)

- 11. Spanningen tussen bevolkingsgroepen** (bijvoorbeeld door kansenongelijkheid, toenemende verschillen in inkomen en vermogen, door grote stromen vluchtelingen en migranten of door grote meningsverschillen over klimaatverandering, opwekken van zonne- /windenergie en stikstof, wat tot agressie en geweld kan leiden)
- 12. Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat** (bijvoorbeeld door het verspreiden van desinformatie, het bemoeien met onze democratie door buitenlandse staten met als doel onze democratie te verstoren)
- 13. Terrorisme** (bijvoorbeeld door aanslagen gedaan door mensen met andere ideeën of een ideologie zoals jihadisme of rechtsextremisme)
- 14. Extremisme** (zoals geweld en wetsovertredingen van linksextremisten en rechtsextremisten, radicale moslims, asielrechtenextremisten en van dierenrechtenextremisten)
- 15. Geopolitieke dreigingen** (dreigingen tussen landen, zoals de dreiging van oorlog, internationale conflicten en toenemende spanningen tussen grote, machtige landen)
- 16. Economische dreigingen** (Zoals ongewenste afhankelijkheid van andere landen, bijvoorbeeld op gebied van energie en grondstoffen. Of ongewenste buitenlandse invloed in bedrijven door overnames, of spionage en diefstal van kennis en technologie)
- 17. Georganiseerde criminaliteit** (bijvoorbeeld burgers of bedrijven die crimineel geld witwassen of frauderen met vastgoed, wietplantages, cocaïnehandel of XTC-labs)

Bijlage F Overzicht waarschijnlijkheid gebeurtenissen

Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je vindt dat die zich voordoet (% (zeer) waarschijnlijk)

2023/3		2023/2		2023/1		2019/1*	
1	Georganiseerde criminaliteit	1	Cyberdreigingen	1	Cyberdreigingen	1	Cyberdreigingen
2	Cyberdreigingen	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
3	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	3	Extreem weer	3	Spanningen tussen	3	Terrorisme
4	Extremisme	4	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	4	Geopolitieke dreigingen	4	Extreem weer
5	Terrorisme	5	Extremisme	5	Extremisme	5	Extremisme
6	Geopolitieke dreigingen	6	Economische dreigingen	6	Economische bedreigingen	6	Economische bedreigingen
7	Extreem weer	7	Geopolitieke dreigingen	7	Extreem weer	7	Transportongeval
8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
9	Economische dreigingen	9	Infectieziekte	9	Infectieziekte	9	Infectieziekte
10	Infectieziekte	10	Terrorisme	10	Terrorisme	10	Natuurbrand
11	Natuurbrand	11	Natuurbrand	11	Natuurbrand	11	Milieuramp of een chemisch incident
12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Overstromingen
13	Transportongeval	13	Transportongeval	13	Transportongeval	13	Geopolitieke dreigingen
14	Milieuramp of een chemisch incident	14	Milieuramp of een chemisch incident	14	Milieuramp of een chemisch incident	14	Het stoppen van vitale processen
15	Het stoppen van vitale processen	15	Het stoppen van vitale processen	15	Het stoppen van vitale processen	15	Aardbeving
16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Stralingsongeval
17	Stralingsongeval	17	Stralingsongeval	17	Stralingsongeval	17	

*Georganiseerde criminaliteit is in 2019 niet gevraagd

Bijlage G Overzicht ernst gebeurtenissen

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (% zeer ernstig/catastrofaal)

2023/3		2023/2		2023/1		2019/1*	
1	Het stoppen van vitale processen	1	Het stoppen van vitale processen	1	Het stoppen van vitale processen	1	Terrorisme
2	Terrorisme	2	Stralingsongeval	2	Stralingsongeval	2	Stralingsongeval
3	Stralingsongeval	3	Geopolitieke dreigingen	3	Geopolitieke dreigingen	3	Extremisme
4	Cyberdreigingen	4	Cyberdreigingen	4	Terrorisme	4	Het stoppen van vitale processen
5	Geopolitieke dreigingen	5	Terrorisme	5	Cyberdreigingen	5	Spanningen tussen
6	Extremisme	6	Overstromingen	6	Infectieziekte	6	Infectieziekte (bij mens en dier)
7	Infectieziekte	7	Infectieziekte	7	Extremisme	7	Cyberdreigingen
8	Overstromingen	8	Milieuramp of een chemisch incident	8	Overstromingen	8	Milieuramp of een chemisch
9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Extremisme	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
10	Milieuramp of een chemisch incident	10	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische	10	Milieuramp of een chemisch incident	10	Geopolitieke dreigingen
11	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	11	Economische dreigingen	11	Economische bedreigingen	11	Overstromingen
12	Economische dreigingen	12	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	12	Spanningen tussen	12	Economische bedreigingen
13	Georganiseerde criminaliteit	13	Georganiseerde criminaliteit	13	Georganiseerde criminaliteit	13	Extreem weer
14	Aardbeving	14	Extreem weer	14	Aardbeving	14	Aardbeving
15	Extreem weer	15	Aardbeving	15	Transportongeval	15	Natuurbrand
16	Transportongeval	16	Natuurbrand	16	Extreem weer	16	Transportongeval
17	Natuurbrand	17	Transportongeval	17	Natuurbrand	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage H Overzicht zorgen om gebeurtenissen

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen (in 2019, 2021 drie gebeurtenissen) waar jij je de meeste zorgen om maakt

2023/3		2023/2		2023/1		2019/1*	
1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Terrorisme
2	Terrorisme	2	Cyberdreigingen	2	Het stoppen van vitale processen	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
3	Extremisme	3	Het stoppen van vitale processen	3	Cyberdreigingen	3	Extremisme
4	Het stoppen van vitale processen	4	Infectieziekte	4	Infectieziekte	4	Cyberdreigingen
5	Cyberdreigingen	5	Geopolitieke dreigingen	5	Geopolitieke dreigingen	5	Extreem weer
6	Infectieziekte	6	Extreem weer	6	Terrorisme	6	Ongewenste inmenging, beïnvloeding
7	Geopolitieke dreigingen	7	Extremisme	7	Extremisme	7	Infectieziekte (bij mens en dier)
8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Terrorisme	8	Extreem weer	8	Milieuramp of een chemisch incident
9	Extreem weer	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Economische bedreigingen
10	Georganiseerde criminaliteit	10	Economische dreigingen	10		10	Het stoppen van vitale processen
11	Overstromingen	11	Georganiseerde criminaliteit	11	Overstromingen	11	Overstromingen
12	Economische dreigingen	12	Overstromingen	12	Georganiseerde criminaliteit	12	Geopolitieke dreigingen
13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Transportongeval
14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval
15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand
16	Transportongeval	16	Transportongeval	16	Transportongeval	16	Aardbeving
17	Aardbeving	17	Aardbeving	17	Aardbeving	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage I Zorgen om gebeurtenissen persoonlijk

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? (% (heel) veel zorgen)

2023/3		2023/2		2023/1		2019/1*	
1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
2	Terrorisme	2	Cyberdreigingen	2	Geopolitieke dreigingen	2	Terrorisme
3	Extremisme	3	Geopolitieke dreigingen	3	Cyberdreigingen	3	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
4	Infectieziekte	4	Het stoppen van vitale processen	4	Infectieziekte	4	Extremisme
5	Cyberdreigingen	5	Extreem weer	5	Het stoppen van vitale processen	5	Aardbeving
6	Het stoppen van vitale processen	6	Infectieziekte	6	Extreem weer	6	Economische bedreigingen
7	Geopolitieke dreigingen	7	Extremisme	7	Ongewenste inmenging en beïnvloeding	7	Extreem weer
8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Terrorisme	8	Stralingsongeval
9	Extreem weer	9	Terrorisme	9	Extremisme	9	Cyberdreigingen
10	Georganiseerde criminaliteit	10	Economische dreigingen	10	Economische bedreigingen	10	Transportongeval
11	Economische dreigingen	11	Georganiseerde criminaliteit	11	Georganiseerde criminaliteit	11	Milieuramp of een chemisch incident
12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Geopolitieke dreigingen
13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Infectieziekte (bij mens en dier)
14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Overstromingen
15	Aardbeving	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Het stoppen van vitale processen
16	Transportongeval	16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Natuurbrand
17	Natuurbrand	17	Transportongeval	17	Transportongeval	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl